

УДК 378.147:811.11

<http://orcid.org/0000-0001-9601-3321>

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА
ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ
НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
АНГЛІЙСЬКОЇ ВИМОВИ ПІСЛЯ НІМЕЦЬКОЇ**

Чухно О.А. (Харків)

У статті надано опис процесу підготовки та проведення експериментального професійно орієнтованого навчання англійської вимови після німецької. Висуваючи гіпотезу про можливість підвищення ефективності формування професійної фонетичної компетентності в другій іноземній мові шляхом урахування досвіду студентів у вивченні не тільки рідної, а й німецької мови, автор пропонує майбутнім учителям два варіанти методики навчання. Варіант А залучає їхні фонетичні знання та навички вимови як рідної, так і німецької мови. У Варіанті Б враховано досвід студентів

у вивченні виключно рідної мови. Порівняння результатів перед і післяекспериментального зрізів дозволяє підтвердити висунуту гіпотезу.

Ключові слова: друга іноземна мова, майбутні вчителі, перша іноземна мова, професійна фонетична компетентність, рідна мова.

Чухно Е.А. Экспериментальная проверка эффективности методики обучения будущих учителей английскому произношению после немецкого. В статье представлено описание процесса подготовки и проведения экспериментального профессионально ориентированного обучения произношению английского языка как второго иностранного после немецкого. Выдвигая гипотезу о возможности повышения эффективности формирования профессиональной фонетической компетентности во втором иностранном языке на основе учета опыта студентов в изучении не только родного, но и немецкого языка, автор предлагает будущим учителям два варианта методики. Вариант А основан на их фонетических знаниях и навыках произношения как в родном, так и в немецком языке. В Варианте Б учтен опыт студентов в изучении исключительно родного языка. Сравнение результатов до- и послеэкспериментального срезов позволяет подтвердить выдвинутую гипотезу.

Ключевые слова: будущие учителя, второй иностранный язык, первый иностранный язык, профессиональная фонетическая компетентность, родной язык.

Chukhno O.A. Experimental verification of the effectiveness of methods of teaching future teachers English pronunciation after German. One of the main objectives of foreign languages departments of higher educational establishments is to form a sufficient level of future teachers' communicative competence in both a first and a second foreign language. Its indispensable constituent is phonetic competence which should be paid special attention to in the process of professionally oriented teaching of a foreign language. The article aims to describe the process of preparing, organizing and conducting an experiment on forming future teachers' phonetic competence in English as a second foreign language after German, as well as to present its results. The experimental teaching was preceded by a pre-experimental test serving to define the students' interiorized level of those second foreign language professional phonetic competence components that are identical to the ones defined in the structure of future teachers' first foreign language phonetic competence. The received results become clear evidence of the fact that the future teachers' level of interiorized professional phonetic competence at the beginning of studying English at university is not sufficient, thus, it requires further systematic development. Considering the German language a possible means of enhancing students'

English pronunciation acquisition, the author uses two variants of methods. Variant A takes into account their phonetic knowledge and subskills in their native and first foreign languages, which becomes the base for forming and developing their professional phonetic competence in English. This presupposes the use of activities which along with English speech units include those of the native and German languages. The students identify the features which are identical to their English equivalents and are encouraged to transfer the subskills of their pronunciation from German or a native language into English. Variant B involves future teachers' experience of acquiring only their native language. The experimental teaching is followed by a post-experimental test, whose results in contrast with the ones received at the beginning of the experiment show the effectiveness of the both variants of methods. However, the comparison of the average increase indices in the level of professional phonetic competence components proves the expediency of applying Variant A of methods in the process of teaching the pronunciation of English after German.

Key words: future teachers, professional phonetic competence, the first foreign language, the native language, the second foreign language.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна активізація економічного, політичного та гуманітарного співробітництва нашої держави на міжнародному рівні обумовлює необхідність володіння щонайменше двома іноземними мовами. Відтак, одним із найголовніших завдань мовних факультетів вищих навчальних закладів є формування у студентів під час навчання як першої (ІМ1), так і другої іноземної мови (ІМ2) достатнього рівня іншомовної комунікативної компетентності, невід'ємним складником якої вважається фонетична компетентність [6: 95].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування іншомовної фонетичної компетентності все більше привертає увагу науковців. Методиці навчання майбутніх учителів англійської вимови присвятили свої дисертаційні дослідження А.В. Долина [2], О.В. Ланова [4], О.А. Мацнева [5], В.В. Перлова [7] та ін. В.М. Гутник розробила методику формування в майбутніх учителів фонетичної компетентності в німецькій мові як першій іноземній [3]. Однак, проблема професійно орієнтованого навчання англійської вимови після німецької все ще залишається невирішеною. Визначивши теоретичні передумови цього процесу [11; 12; 14], ми розробили методику формування професійної фонетичної

компетентності (ПФК) [13; 15], ефективність якої вимагала експериментальної перевірки. Отже, **метою** статті є опис процесу підготовки, організації та проведення експериментального навчання майбутніх учителів англійської вимови після німецької, а також представлення його результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час підготовки, організації та проведення експериментального навчання ми спиралися на положення теорії методичного експерименту, визначені С.Ю. Ніколаєвою [6], С.О. Сисоєвою і Т.М. Кристопчук [9], а також Е.А. Штульманом [16]. Проведений експеримент ми визначаємо як *базовий, формувальний, природний, вертикально-горизонтальний*. Експеримент можна вважати *базовим*, оскільки він передбачає проведення безпосередньо експериментального навчання з метою перевірки попередньо сформульованої гіпотези, на відміну від розвідувального експерименту, що має на меті виявити або уточнити певні деталі дослідження [16: 29]. *Формувальний* характер експерименту полягає у формуванні ПФК в англійській мові як ІМ2. *Природність* експерименту виявляється в його проведенні у звичних для студентів умовах навчання [16: 33]. *Вертикальний* характер експерименту зумовлений тим, що під час його проведення порівнювався рівень володіння студентами ПФК в ІМ2 до експериментального навчання і після нього. *Горизонтальний* характер експерименту дозволив забезпечити однорідність груп за рівнем володіння англійською вимовою на початку експериментального навчання, а також порівняти рівень володіння студентами експериментальних груп ПФК в ІМ2 після експериментального навчання з метою виявлення більш ефективного варіанту методики (див. табл. 1).

Проведена експериментальна перевірка складалася з чотирьох етапів, що відповідають вирізненим С.Ю. Ніколаєвою фазам методичного експерименту [6: 48]: 1) організація експериментального навчання; 2) реалізація експериментального навчання; 3) констатація отриманих результатів; 4) інтерпретація результатів експерименту.

На підготовчому етапі дослідження ми сформулювали робочу гіпотезу експерименту, визначили його завдання, виокремили варійовані та неварійовані фактори експериментального навчання, а також відібрали учасників експерименту.

Зважаючи на досліджені нами теоретичні передумови формування ПФК в англійській мові як ІМ2 [11; 12; 14], ми висунули робочу *гіпотезу* експерименту: ефективність навчання майбутніх учителів вимови ІМ2 значно зростає за умов переважного використання вправ і завдань, що ґрунтуються на врахуванні досвіду студентів в оволодінні не лише РМ, але й ІМ1.

З огляду на виокремлені С.Ю. Ніколаєвою [6: 48] та Е.А. Штульманом [16: 52] компоненти методичного експерименту, перевірка робочої гіпотези вимагала вирішення таких *завдань*: 1) провести передекспериментальний зріз для визначення вихідного рівня володіння студентами англійською вимовою як ІМ2 з метою підтвердження їхньої належності до однієї генеральної вибірки, а також порівняння цього рівня з результатами післяекспериментального тестування; 2) здійснити експериментальне навчання на основі авторської методики формування ПФК в ІМ2; 3) провести післяекспериментальний зріз для визначення досягнутого рівня сформованості ПФК в англійській мові як ІМ2; 4) порівняти, проаналізувати та інтерпретувати результати перед- і післяекспериментального зрізів у експериментальних групах; 5) сформулювати висновки щодо ефективності розробленої методики.

Неварійованими факторами експерименту є: 1) тривалість експериментального навчання (14 тижнів); 2) кількість годин, відведених на впровадження розробленої нами методики (18 годин із розрахунку 20 хвилин на кожній парі); 3) кількість підгруп – 4; 4) кількість студентів у підгрупах (ЕГ1 – 10, ЕГ2 – 9, ЕГ3 – 12; ЕГ4 – 10); 5) вихідний рівень сформованої ПФК в англійській мові як ІМ2; 6) завдання перед- і післяекспериментальних зрізів; 7) об'єкти контролю та критерії оцінювання; 8) експериментатор – автор дослідження.

Розглядаючи німецьку мову як можливий засіб підвищення ефективності формування ПФК в ІМ2, єдиним *варійованим фактором* у проведеному експериментальному навчанні ми обрали варіанти методики.

Слід зазначити, що у правильно спланованому з погляду варіативності експерименті всі групи, що беруть у ньому участь, вважаються експериментальними і водночас контрольними стосовно одна одній [6: 48]. Відтак, чотири підгрупи, в яких здійснювалось

експериментальне дослідження, отримали загальний шифр ЕГ. При цьому Варіант А методики, що передбачав опору студентів в оволодінні англійською вимовою на свій досвід вивчення РМ та ІМ1, використовувався в підгрупах ЕГ1 і ЕГ3, а підгрупи ЕГ2 і ЕГ4 навчалися за Варіантом Б, розробленим із урахуванням виключно РМ студентів.

Експериментальне навчання здійснювалося в I семестрі 2015 – 2016 навчального року (ЕГ1 і ЕГ2) та I семестрі 2016 – 2017 навчального року (ЕГ3 і ЕГ4). У ньому взяв участь 41 студент першого курсу факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, які вивчали англійську як ІМ2.

Експериментальному навчанню передував передекспериментальний зріз, що складався з 25 завдань із вибірковою відповіддю множинного, альтернативного та перехресного вибору, із вільно конструйованою відповіддю, завдань на імітацію та читання вголос. З огляду на те, що у групах ЕГ2 і ЕГ4 не відбувалося формування тих компонентів, що є специфічними для ПФК в ІМ2, об'єктами контролю ми обрали складники фонетичної компетентності, що є ідентичними до відповідних компонентів ПФК в ІМ1 [11] і що формувалися в усіх підгрупах, а саме: диференційну чутливість до фонетичних одиниць ІМ2 порівняно з РМ; фонетичні знання; професійно орієнтовані фонетичні навички в аудіюванні; професійно орієнтовані фонетичні навички в читанні вголос; професійно орієнтовані фонетичні навички говоріння; професійно орієнтовані фонетичні вміння локалізувати вимовні помилки в чужому мовленні.

Оцінюючи завдання передекспериментального тесту, ми скористалися формулою В.П. Беспалька [1: 56]: $K = Q/N$, де K – коефіцієнт навченості, Q – кількість правильних відповідей у завданні, N – максимально можлива кількість правильних відповідей у цьому завданні.

Слід зазначити, що розроблений нами комплекс завдань відповідає всім основним показникам якості мовного тесту, а саме: надійність, валідність, диференційна здатність, автентичність, інтерактивність, практичність, економічність і вплив [6; 8; 10]. Ми можемо стверджувати, що передекспериментальний тест є *надійним*, оскільки результати відповідей тестованих із різних

підгруп у першій і другій серії експерименту є приблизно тотожними (див. табл. 1). *Валідність* розробленого нами тесту зумовлена його здатністю визначити рівень володіння студентами всіма найвагомішими складовими ПФК в ІМ2 за об'єктивними критеріями. Він також відрізняється *диференційною здатністю*, оскільки за допомогою нього ми можемо виявити студентів із достатнім і недостатнім рівнем володіння окремими аспектами вимови англійської мови. У процесі підготовки була забезпечена *автентичність* тесту, оскільки типи і види його завдань відповідають характеристикам задач у сфері використання мови [10: 30], а саме в професійній діяльності учителя. Такий тест може бути організовано і проведено за різних умов при мінімальних витратах часу, зусиль та коштів, що свідчить про його *практичність і економічність*, а врахування нами індивідуальних особливостей студентів, які тільки починають вивчати англійську мову у ВНЗ, про його інтерактивність [6: 162].

Після проведення передекспериментального тестування було розпочато експериментальне навчання. Студентам підгруп ЕГ1 і ЕГ3 пропонувалися 1) завдання аналітичного характеру, що передбачали порівняння особливостей фонетичних одиниць ІМ2 із характеристиками відповідних компонентів фонетичної системи ІМ1 та РМ; 2) некомунікативні та умовно-комунікативні вправи, інструкції до яких включали рекомендації щодо правильної вимови звука або інтонеми шляхом опори на ІМ1 або РМ; 3) вправи на локалізацію, аналіз і виправлення фонетичних помилок у своєму та чужому мовленні, спричинених негативним перенесенням із німецької й РМ. Студенти груп ЕГ2 і ЕГ4 виконували ідентичні види вправ і завдань, проте з опорою лише на РМ.

Після закінчення експериментального навчання ми провели післяекспериментальний зріз, принципи укладання якого відповідають умовам розроблення передекспериментального тестування.

Середні коефіцієнти навченості за результатами перед- і післяекспериментального тестування наведені в табл. 1.

Таблиця 1

**Середні показники передекспериментального
і післяекспериментального тестування**

Зріз \ Індекс групи	ЕГ1	ЕГ2	ЕГ3	ЕГ4
Передекспериментальний	0,60	0,61	0,62	0,63
Післяекспериментальний	0,87	0,79	0,87	0,81

Отримані дані дозволяють стверджувати, що інтеріорізований рівень ПФК студентів усіх груп на початку вивчення англійської мови як ІМ2 у ВНЗ є доволі низьким. Це підтверджує необхідність систематичного цілеспрямованого формування ПФК на цьому етапі навчання англійської мови після німецької.

Слід також зазначити, що експериментальне дослідження проводилося у групах без спеціального попереднього відбору студентів в умовах навчального процесу, проте середні показники коефіцієнтів навченості в усіх групах є приблизно тотожними (див. табл. 1). Отже, ми можемо стверджувати, що на момент початку експериментального навчання рівень сформованості ПФК студентів різних груп приблизно однаковий. На момент закінчення експериментального навчання середні показники рівня сформованості ПФК в ІМ2 усіх груп вибірки значно перевищили коефіцієнт 0,6 (див. табл. 1), що свідчить про ефективність обох варіантів розробленої методики.

На основі порівняння коефіцієнтів перед- і післяекспериментального зрізів представимо показники приросту рівня сформованості ПФК в ІМ2 у таблиці 2.

Таблиця 2

**Порівняльна таблиця приросту рівня сформованості ПФК
в ІМ2 у студентів груп ЕГ1, ЕГ2, ЕГ3 і ЕГ4**

Компоненти ПФК в ІМ2	Перша серія експерименту				Друга серія експерименту			
	ЕГ1		ЕГ2		ЕГ3		ЕГ4	
Диференційна чутливість до фонетичних одиниць ІМ2 порівняно з РМ	0,28	в 1,5 рази	0,21	в 1,4 рази	0,28	в 1,5 рази	0,21	в 1,4 рази
Фонетичні знання	0,27	в 1,5 рази	0,18	в 1,4 рази	0,26	в 1,5 рази	0,15	в 1,3 рази
Професійно орієнтовані фонетичні навички в аудіюванні	0,25	в 1,4 рази	0,19	в 1,3 рази	0,21	в 1,4 рази	0,17	в 1,3 рази
Професійно орієнтовані фонетичні навички в читанні вголос	0,33	в 1,6 рази	0,25	в 1,5 рази	0,32	в 1,6 рази	0,27	в 1,5 рази
Професійно орієнтовані фонетичні навички в говорінні	0,18	в 1,3 рази	0,13	в 1,2 рази	0,17	в 1,3 рази	0,10	в 1,1 рази
Професійно орієнтовані фонетичні вміння локалізувати вимовні помилки в чужому мовленні	0,26	в 1,4 рази	0,16	в 1,3 рази	0,28	в 1,5 рази	0,15	в 1,2 рази
Середні показники	0,26	в 1,4 рази	0,18	в 1,3 рази	0,26	в 1,4 рази	0,18	в 1,3 рази

Отримані емпіричні дані свідчать про те, що середній приріст рівня сформованості всіх компонентів ПФК, включених до перед-і післяекспериментального тестування, у групах ЕГ1 і ЕГ3, які займалися за Варіантом А методики, є значно вищим за приріст рівня сформованості відповідних компонентів у групах ЕГ2 і ЕГ4 (див. табл. 2), навчання яких проводилося відповідно до Варіанту Б методики. Таким чином, ми можемо дійти висновку, що врахування досвіду студентів в оволодінні не лише РМ, але й ІМ1 під час навчання вимови ІМ2 значно підвищує ефективність процесу формування ПФК,

що підтверджує висунуту раніше гіпотезу експериментального дослідження.

Висновки. Висунувши гіпотезу про можливість підвищення ефективності процесу навчання англійської мови як ІМ2 шляхом залучення досвіду майбутніх учителів у вивченні ІМ1, ми провели експеримент. Аналіз емпіричних даних дозволив визначити інтеріорізований рівень володіння студентами компонентами ПФК в ІМ2 на початку вивчення англійської мови у ВНЗ, його приріст після закінчення експериментального навчання, а також довести доцільність урахування під час навчання англійської мови досвіду студентів у вивченні не тільки РМ, але й німецької.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямку є розробка методичних рекомендацій щодо використання Варіанту А запропонованої методики професійно орієнтованого навчання мови ІМ2 у педагогічних ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В.П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний / В.П. Беспалько // Советская педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52–69.
2. Долина А.В. Методика вдосконалення фонетичної компетенції у майбутніх учителів англійської мови у самостійній роботі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Долина Аліна Василівна. – К., 2011. – 274 с.
3. Гутник В.М. Експериментальна перевірка ефективності методики формування фонетичної компетенції у майбутніх учителів німецької мови під час проведення комунікативного вступного корективного курсу / В.М. Гутник // Вісник Київського національного лінгвістичного університету : Серія «Педагогіка та психологія». – 2015. – Вип. 24. – С. 158–175.
4. Ланова О.В. Підготовка майбутніх учителів англійської мови до навчання учнів просодичних засобів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (германські мови)» / О.В. Ланова. – Одеса : ПУНПУ імені К.Д. Ушинського, 2008. – 20 с.
5. Мацнева О.А. Навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (германські мови)» / О.А. Мацнева. – К., 2009. – 28 с.

6. Методика навчання іноземних мов і культур : теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів [Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Є. та ін.] ; за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
7. Перлова В.В. Методика формування у майбутніх учителів англійської мови професійно орієнтованих слухо-вимовних навичок : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Перлова Вікторія Володимирівна. – Х., 2007. – 301 с.
8. Петрашук О.П. Тестовий контроль у навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі : монографія / О.П. Петрашук. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 1999. – 261 с.
9. Сисоєва С.О. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти : навч.-метод. посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 460 с.
10. Цатурова И.А. Тестирование устной коммуникации : учеб.-метод. пособие / И.А. Цатурова, С.Р. Балуян. – М. : Высш. шк., 2004. – 127 с.
11. Чухно О.А. Зміст професійної фонетичної компетентності майбутніх учителів в англійській мові після німецької / О.А. Чухно // Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Педагогічні науки. – 2016. – № 2 (27). – С. 123–131.
12. Чухно О.А. Лінгвістична основа процесу формування фонетичної компетентності майбутніх учителів в англійській мові після німецької / О.А. Чухно // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія, педагогіка, психологія». – 2016. – Вип. 32. – С. 181–190.
13. Чухно О.А. Підсистема вправ для формування професійної фонетичної компетентності в англійській мові після німецької / О.А. Чухно // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка : науковий журнал. Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 4 (90). – С. 145–154.
14. Чухно О.А. Психолінгвістичні особливості оволодіння майбутніми вчителями англійської мови інтерлінгвальною вимовою в умовах субординативного мультилінгвізму / О.А. Чухно // Іноземні мови. – 2016. – № 2 (86). – С. 34–39.
15. Чухно О.А. Реалізація принципів формування фонетичної компетентності у майбутніх учителів у процесі навчання англійської мови після німецької / О.А. Чухно // Іноземні мови. – 2016. – № 4 (88). – С. 51–57.
16. Штульман Э.А. Основы эксперимента в методике обучения иностранным языкам / Э.А. Штульман. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1971. – 144 с.

REFERENCES

- Bespalko, V.P. (1968). Opyt razrabotki i ispolzovaniia kriteriev kachestva usvoeniia znaniy [The experience of development and use of the criteria of knowledge acquisition quality]. *Sovetskaja pedagogika [Soviet pedagogy]*, 4, pp. 52–59 [in Russian].
- Bihych, O.B., Borysko, N.F., Boretska, H.Ye., Haponova, S.V., Maier, N.V., et al. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka [Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice]*. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
- Chukhno, O.A. (2016). Lihvistychna osnova protsesu formuvannia fonetychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv v anhliskii movi pislia nimetskoï [Linguistic Basis of Forming Future Teachers' Phonetic Competence in English after German]. *Naukovyj visnyk kafedry YuNESKO KNLU. Seriya "Filohiia, pedahohika, psykhohiia" [Scientific bulletin of the UNESCO department of KNLU. Ser. "Philology, pedagogy, psychology"]*, 32, pp. 181–190 [in Ukrainian].
- Chukhno, O.A. (2017). Pidsystema vprav dlia formuvannia profesiinoï fonetychnoi kompetentnosti v angliskii movi pislia nimeckoi [Subsystem of exercises for forming future teachers' phonetic competence in English after German]. *Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka: naukovyj zhurnal. Pedagogichni nauky [Bulletin of the Zhytomyr Ivan Franko State University: scientific journal. Pedagogical Sciences]*, 4 (90), pp. 145–154 [in Ukrainian].
- Chukhno, O.A. (2016). Psykholingvistychni osoblyvosti ovobodnennia maibutnimy vchyteliamy anhliskoi movy interlinhvalnoiu vymovoïu v umovakh subordynatyvnoho multylinhvizmu [Psycholinguistic peculiarities of future teachers' interlanguage pronunciation acquisition in subordinative multilingualism environment]. *Inozemni movy [Foreign Languages]*, 2 (86), pp. 34–39 [in Ukrainian].
- Chukhno, O.A. (2016). Realizaciia pryncypiv formuvannia fonetychnoi kompetentnosti u maibutnikh uchyteliv u protsesi navchannia anhliskoi movy pislia nimetskoï [Realization of principles of forming future teachers' phonetic competence while teaching English after German]. *Inozemni movy [Foreign Languages]*, 4 (88), pp. 51–57 [in Ukrainian].
- Chukhno, O.A. (2016). Zmist profesiinoï fonetychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv v anhliskii movi pislia nimetskoï [Contents of future teachers' professional phonetic competence in English after German]. *Visnyk Zaporizkoghoho nacionalnoghoho universytetu: zbirnyk naukovykh pracj. Pedagogichni nauky [Collection of scientific works "Bulletin of the Zaporizhzhya National University. Pedagogical Sciences"]*, 2 (27), pp. 123–131 [in Ukrainian].

- Dolyna, A.V. (2011). *Metodyka vdoskonalennia fonetychnoi kompetentsii u maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy u samostiinii roboti* [Methods of improving phonetic competence of future English language teachers in self-directed learning]. *Candidate's thesis*. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
- Hutnyk, V.M. (2015). *Eksperymentalna perevirka efektyvnosti metodyky formuvannia fonetychnoi kompetentsii u maibutnikh uchyteliv nimetskoii movy pid chas provedennia komunikatyvnoho vstupnoho kolektyvnoho kursu* [Experimental testing of the effectiveness of methods of forming phonetic competence in teachers of German in the introductory communicative corrective course]. *Visnyk KNLU. Seria "Pedagogika ta psykholohia"* [Bulletin of KNLU. Series "Pedagogy and Psychology"], 4, pp. 158–175 [in Ukrainian].
- Lanova, O.V. (2008). *Pidghotovka maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy do navchannia uchniv prosodychnykh zasobiv* [Training Students to Teach English Language Prosody to Schoolchildren]: *Extended abstract of Candidate's thesis*. Odessa: SUNPU named after K. D. Ushynsky [in Ukrainian].
- Matsneva, O.A. (2009). *Navchannia maibutnikh uchyteliv rozuminnia anhliiskoho movlennia z natsionalnymy ta rehionalnymy typamy vymovy* [Teaching Future Teachers English National and Regional Accents Listening Comprehension]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
- Perlova, V.V. (2007). *Metodyka formuvannia u maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy profesiino oriientovanykh slukho-vymovnykh navychok* [Methods of forming future English teachers' professionally-oriented pronunciation sub-skills]. *Candidate's thesis*. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
- Petrashchuk, O.P. (1999). *Testovyi kontrol u navchanni inozemnoi movy v serednii zahalnoosvitnii shkoli* [Test control in teaching foreign language at secondary school]. Kyiv: Vyd. tsentr KDLU [in Ukrainian].
- Shtulman, Ye.A. (1971). *Osnovy eksperimenta v metodike obuchenii inostrannym yazykam* [The fundamentals of the experiment in the methods of teaching foreign languages]. Voronezh: VSU Publ. [in Russian].
- Sysoieva, S.O. and Krystopchuk, T.Ye. (2013). *Pedahohichnyi eksperyment u naukovykh doslidzhenniakh neperervnoi profesiinoi osvity: navch.-metod. posibnyk* [Pedagogical experiment in scientific research of continuing professional education]. Lutsk : VAT "Volynska oblasna drukarnia" [in Ukrainian].
- Tsaturova, I.A. and Baluian, S.R. (2004). *Testirovanie ustnoi kommunikacii* [Testing of oral communication]. Moscow: Vyssh. shk. [in Russian].